

Dzieje biurokracji na ziemiach polskich tom III

Marek Przeniosło

(Uniwersytet Jana Kochanowskiego)

Organizacja struktur władzy polskiej w Galicji w początkach niepodległości (1918-1919)

W końcowym okresie wojny oczywiste było, że monarchia austro-węgierska w dotychczasowej postaci nie jest w stanie nadal funkcjonować. Jej stopniowy rozkład skłaniał zamieszkałe na tym terenie narody do szukania rozwiązań najbardziej dla siebie korzystnych. Mimo trwających przez większą część października 1918 r. prób ratowania sytuacji przez Wiedeń, podjęte zabiegi nie mogły już przynieść rezultatu. Coraz wyraźniej rysowała się perspektywa powstania na gruzach monarchii nowych państw narodowych. Najwcześniej było to widoczne na terenach zamieszkałych przez Czechów, już w następnym dniu jednak także w innych częściach rozpadających się Austro-Węgier. Dnia 31 października 1918 r. doszło do usunięcia Austriaków z Krakowa, jeszcze w tym i w kolejnym dniu, z większości powiatów Galicji Zachodniej.

Już na początku października 1918 r. zaczęto rozważać możliwość powołania na terenie Galicji tymczasowej władzy polskiej. Konsultacje w tej sprawie prowadzili między sobą przedstawiciele Polskiego Stronnictwa Ludowego Piast (PSL Piast), Narodowej Demokracji (ND) i Polskiej Partii Socjalno-Demokratycznej Galicji i Śląska (PPSD). Wkrótce do rozmów dołączyły mniejsze ugrupowania. Do spotkań dochodziło zarówno w Krakowie jak i w Wiedniu. Z pertraktacji wykluczono konserwatyistów, krytycznie oceniając ich dotychczasową postawę wobec Austro-Węgier. Bardziej konkretne efekty wspomnianych konsultacji pojawiły się dopiero w drugiej połowie tego miesiąca. 24 października na naradzie z udziałem przedstawicieli PSL Piast, ND i PPSD przyjęto rezolucję, w której znalazła się deklaracja o konieczności „bezwzględnego” utworzenia Polskiej Komisji Likwidacyjnej (PKL). Podczas tej narady zdecydowano o zorganizowaniu 28 października spotkania wszystkich polskich

posłów parlamentarnych z zaboru austriackiego. Miano na nim podjąć ostateczne decyzje co do utworzenia Komisji¹.

Zgodnie z uzgodnieniami, w dniu 28 października, w sali posiedzeń krakowskiego magistratu zorganizowano zebranie założycielskie PKL (w tym okresie władzę w Galicji formalnie sprawowali jeszcze Austriacy). Wzięło w nim udział około 60 osób. W skład Komisji mieli wejść przedstawiciele wszystkich ważniejszych polskich galicyjskich partii politycznych. Zdecydowano, że wśród 23 członków Komisji przewagę będą mieć reprezentanci PSL Piast – 6 osób, silną pozycję zapewniono także obozowi narodowemu – 4 osoby i PPSD – 4 osoby. Swojego przedstawiciela w PKL miał posiadać również Śląsk Cieszyński. Podczas zebrania założycielskiego nie udało się uzgodnić personalnie osób, które kierowałyby PKL. Wybór władz 28 października nie był możliwy w związku z zastrzeżeniami jakie do funkcjonowania Komisji zgłosili przedstawiciele niektórych partii. Te względy zdecydowały także o odłożeniu decyzji co do składu PKL. W takiej sytuacji, czasowo (na przeciąg kilku dni), kierowanie Komisją powierzono prezydium zebrania założycielskiego: Wincentemu Witosowi (pełnił funkcję przewodniczącego), Aleksandrowi Skarbkowi, Tadeuszowi Tertilowi, Ignacemu Daszyńskiemu i księdzu Józefowi Londzinowi (faktycznie nie brał udziału w pracach wymienionego gremiumu)². Skład ten jako tymczasowe prezydium realizował najpilniejsze zadania³.

PKL miała pełnić funkcję tymczasowej władzy na terenie Galicji do czasu przejęcia tego obszaru przez rząd w Warszawie. Już kilka dni po powstaniu Komisji, jednym z najważniejszych problemów przed jakimi stanęła Galicja (a faktycznie całe odradzające się państwo polskie), stał się konflikt zbrojny polsko-ukraiński o przynależność państwową wschodniej części tego terytorium. Rozpoczęło go zbrojne wystąpienie Ukraińców we Lwowie w dniu 1 listopada 1918 r. Wkrótce wojska ukraińskie opanowały niemal całą Galicję Wschodnią. Przy tworzeniu PKL duże spory wywołała kwestia siedziby jej władz, zwolenników miał zarówno wariant umieszczenia ich we Lwowie jak i w Krakowie. Ostatecznie o siedzibie w Krakowie zdecydowała sytuacja we Lwowie.

Już 29 października, a więc następnego dnia po powołaniu, tymczasowe prezydium przygotowało kilka pism informujących o utworzeniu PKL. Jedno z nich skierowano do premiera austriackiego Heinricha Lammascha. Poza informacją o głównych decyzjach zebrania założycielskiego PKL, zwrócono uwagę na pilną potrzebę uregulowania „wywozu z Polski środków żywności i surowców oraz przywozu do Polski towarów i artykułów przemysłowych”. W związku z tym proszono o wydelegowanie pełnomocników rządu austriackiego, którzy wspólnie z pełnomocnikami PKL podejmą rozmowy na temat wzajemnej wymiany. Jednocześnie wyrażo-

¹ Z. Lasocki, *Wspomnienia szefa administracji PKL i KR*, Kraków 1931, s. 4.

² L. Mroczka, *Galicji rozstanie z Austrią. Zarys monograficzny*, Kraków 1990, s. 52-56.

³ Członkowie tymczasowego Prezydium podzielili się obowiązkami. Przykładowo Daszyński wziął na siebie zadania w zakresie aprowizacji. I. Daszyński, *Pamiętniki*, t. 2, Warszawa 1957, s. 315.

Organizacja struktur władzy polskiej w Galicji (1918-1919)

no nadzieję, że władze austriackie porozumieją się z Komisją „co do wszystkich tych spraw administracji państwowej i gospodarstwa publicznego, których zlikwidowanie i uporządkowanie nie śmie doznać zwłoki”. 29 października specjalne pismo skierowano także do urzędującego we Lwowie namiestnika Karola Huyna. Informowano go o utworzeniu PKL, której działalność „rozciąga się na cały obszar polskich krajów i dzielnic w granicach monarchii austro-węgierskiej się znajdujących”. Dołączając do pisma odpis korespondencji skierowanej do premiera Lammascha proszono namiestnika o wydanie odpowiednich zarządzeń, zakazujących wywozu towarów z Galicji, a także prowadzenia rekwizycji wojskowych⁴. Wysyłka towarów z Galicji do Austrii rzeczywiście została zahamowana, choć należy to przypisać głównie akcji kolejarzy, którzy nie przepuszczali transportów z towarami nie tylko galicyjskimi ale także z Królestwa Polskiego.

4 listopada doszło do formalnego ukonstytuowania się PKL. Do wybranego wówczas prezydium weszli: Wincenty Witos (powierzono mu funkcję przewodniczącego), Jędrzej Moraczewski, Józef Ptaś i Tadeusz Tertil. W samym składzie PKL poza wymienionymi członkami prezydium znaleźli się także: Jerzy Baworowski, Emil Bobrowski, Herman Diamand, Władysław Długosz, Jan Götz-Okocimski, Andrzej Kędzior, Zygmunt Lasocki, Józef Londzin, Antoni Matakiewicz, Stanisław Ry-mar, Emil Schmidt, Władysław Serwatowski, Aleksander Skarbek, Jan Stapiński, Władysław Stesłowicz, Hipolit Śliwiński, Włodzimierz Tetmajer, Wilhelm Topinek (w miejsce Ignacego Daszyńskiego, który odmówił), Edmund Zieleniewski. W miarę upływu czasu w składzie następowały pojedyncze zmiany, wkrótce np. Jędrzeja Moraczewskiego zastąpił inny działacz PPSD – Zygmunt Marek. Tegoż 4 listopada PKL powołała 12 wydziałów. Wśród nich znalazły się: Wydział Administracyjny (szef Zygmunt Lasocki), Wydział Wojskowy (Włodzimierz Tetmajer), Sprawiedliwości (Józef Ptaś), Przemysłu i Handlu (Edmund Zieleniewski), Rolnictwa (Władysław Długosz), Górnictwa (Herman Diamand), Skarbu (Emil Schmidt), Robót Publicznych (Andrzej Kędzior), Komunikacji (Marian Starzewski), Oświaty (Ignacy Rychlik), Aprowizacji (Jędrzej Moraczewski), Opieki Społecznej (Emil Bobrowski)⁵. Wśród wydziałów bez wątplenia kluczową rolę odgrywał Wydział Administracyjny. Jego szef Zygmunt Lasocki był też obok członków prezydium czołową i w dodatku bardzo wpływową osobistością.

PKL rozpoczynając funkcjonowanie nie dysponowała żadnym dokumentem, w którym określony zostałyby jej zakres działania. Faktycznie nie było to zresztą możliwe, w chwili powstania Komisji nikt bowiem nie był w stanie przewidzieć przed jakimi wyzwaniem stanie Galicja i pozostałe ziemie polskie w najbliższych tygo-

⁴ Treść obu pism, także innych dokumentów dotyczących pierwszych ośrodków władzy polskiej w Galicji zob.: *Narodziny niepodległości w Galicji (1918-1919). Wybór dokumentów z archiwów lwowskich*, oprac. M. Przeniosło, Kielce 2007.

⁵ W. Witos, *Moje wspomnienia*, cz. 2, do druku przygotowali E. Karczewski i J. R. Szaflik, Warszawa 1990, s. 8.

dniach, czy nawet dniach. Z konieczności to bieżąca sytuacja i aktualne potrzeby określały skalę aktywności PKL na różnych obszarach. Niewątpliwie duży wpływ na zakres działania Komisji miały wydarzenia w Warszawie i stopień zaangażowania w sprawy galicyjskie kolejnych gabinetów centralnych. Faktycznie przez cały okres funkcjonowania PKL jej działalność charakteryzowała się koniecznością łączenia dwóch rodzajów władzy: ustawodawczej i wykonawczej. Wydawane rozporządzenia realizowane były następnie przez struktury samej Komisji także przez zachodniogalicyjskie instytucje i urzędy. W przypadku niektórych decyzji, szczególnie tych dotyczących kwestii zewnętrznych, o formalną akceptację zwracano się do rządu warszawskiego.

Pierwszy dokument całościowo formułujący podstawowe wytyczne, na których w swej działalności opierać się miała PKL, przyjęto na jej posiedzeniu plenarnym w dniu 4 grudnia, określony on został jako „Projekt kompetencji PKL”. Zgodnie z „Projektem” PKL miała być strukturą posiadającą pozycję pierwszoplanową w sprawach „likwidacji z dawnym państwem austriackim”. Jej aktywność na innych płaszczyznach była poważnie ograniczona i ściśle uzależniona od rządu warszawskiego⁶. Wprawdzie i w dotychczasowej działalności, Komisja nie wkraczała swymi decyzjami w obszary, za które w sposób naturalny mógł odpowiadać tylko rząd centralny, tym niemniej jednak wyartykułowanie zakresu podporządkowania struktury krakowskiej Warszawie musiało ją w pewien sposób dodatkowo ograniczać w działaniu.

Przez cały okres funkcjonowania Komisji podejmowano usilne zabiegi mające na celu rozbudowę sił zbrojnych. Konieczność powiększania liczebności wojska na terenie Galicji wiązała się z nagłą potrzebą wykorzystania ich podczas walk polsko-ukraińskich. W związku ze słabością straży bezpieczeństwa (żandarmerii) żołnierze w szerokim zakresie wykorzystywani byli także do walki z przestępczością. Nasilenie przestępczości występowało praktycznie w całej Galicji. Zjawisko to widoczne było już w końcowym okresie wojny, jego dalsze natężenie nastąpiło w początkach niepodległości. Wśród przestępstw, trzeba wymienić pojawiające się masowo napady rabunkowe. Ofiarami była w dużym stopniu ludność żydowska, szczególnie właściciele sklepów, składów towarów, karczm (również polscy właściciele sklepów, ziemianie, bogatsi chłopci). Poza zwiększeniem liczby rabunków dochodziło do napadów na żandarmów, lokalnych urzędników a nawet na żołnierzy. W przypadku napadów na ludność żydowską zajścia często miały charakter rozruchów, w których brało udział nawet kilkaset osób. Podczas tych wydarzeń nie tylko okradano Żydów, nieraz dochodziło do ich pobicia, a nawet ofiar śmiertelnych. Ekscesy antyżydowskie zdarzały się zarówno w Galicji Zachodniej jak i Wschodniej.

PKL starała się podejmować działania mające na celu uregulowanie kwestii dotyczących prawidłowego funkcjonowania rolnictwa i przemysłu galicyjskiego.

⁶ Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu, Korespondencja i materiały dotyczące KR, sygn. 14351/II, k. 139-143.

Organizacja struktur władzy polskiej w Galicji (1918-1919)

Oczywiście ze względu na krótki okres istnienia Komisji i jej tymczasowy charakter, były to zabiegi jedynie o charakterze wstępnym. Musiały one być podjęte głównie ze względu na poważne kłopoty z zaopatrzeniem w podstawowe artykuły spożywcze, a także inne produkty codziennego użytku. Galicja, podobnie zresztą jak niemal cała monarchia austro-węgierska, przeżywała kłopoty aprowizacyjne w dużej skali już w latach wojny. W szczególności trudnej sytuacji znajdowały się miasta i obszary uprzemysłowione. Kłopoty aprowizacyjne najbardziej widoczne były w ostatnim roku wojny. W początkach niepodległości, mimo dość trudnej sytuacji, na terenie Galicji Zachodniej faktycznie nie odnotowano jednak przypadków długotrwałego braku podstawowych towarów żywnościowych, takiego który zagrażałoby w szerszej skali życiu i zdrowiu społeczeństwa.

Bezpośrednio po odsunięciu od władzy Austriaków, a na niektórych terenach nawet wcześniej, zwykle spontanicznie, zaczęły się tworzyć struktury, które pretendowały do przejmowania władzy administracyjnej w poszczególnych powiatach. Ciała te przyjmowały różne nazwy, zwykle określały się mianem powiatowych komitetów narodowych lub powiatowych komisji likwidacyjnych. PKL stała na stanowisku, że czasowo organizacje te powinny odgrywać wiodącą rolę w sprawowaniu władzy na terenach, na których działały. Do istniejących organizacji narodowych (funkcjonowały one w większości powiatów) PKL w Krakowie rozesłała datowane na 4 listopada 1918 r. „upełnomocnienie”, upoważniające do przejęcia władzy w powiecie⁷. Organizacje narodowe zwykle liczyły kilkudziesięciu członków. W wielu wypadkach składały się z ludzi popularnych i poważanych w powiecie, nieraz wychodziły w ich skład wybitne osobistości, jak np. Stefan Żeromski w organizacji narodowej powiatu nowotarskiego. Niezależnie od składu, tak liczne ciała zbiorowe nie były w stanie sprawować władzy w terenie. Istniała konieczność pilnego przyjęcia rozwiązań umożliwiających sprawne zarządzanie powiatami. Decyzje w tej sprawie PKL podjęła już na posiedzeniu plenarnym 5 listopada 1918 r. W tym dniu przedstawiono projekt organizacji administracji na terenie Galicji. Zdecydowano o likwidacji istniejącego wcześniej w powiatach podziału władzy na państwową (starostwo) i autonomiczną (reprezentacja powiatowa) i połączenie ich w jedną. Organem, który w imieniu PKL miał ją objąć był komisarz. Obsada komisarzami wszystkich powiatów Galicji Zachodniej (z wyjątkiem Przemyśla i Leska)⁸ nastąpiła już 6 listopada, jednak swe stanowiska zwykle obejmowali oni faktycznie dopiero w kilku

⁷ Centralne Państwowe Historyczne Archiwum Ukrainy we Lwowie (CPHAU), PKL, f. 211, op. 1, spr. 12, k. 1, 6.

⁸ Podział Galicji na Wschodnią i Zachodnią ma charakter umowny. W okresie funkcjonowania PKL z terminem Galicja Zachodnia spotykamy się przy określaniu obszaru, na którym Komisja utworzyła swe struktury lokalne (jest to obszar z granicą wyraźnie przesuniętą na wschód, biorąc pod uwagę wcześniejsze postrzeganie Galicji Zachodniej).

Marek Przeniosło

kolejnych dniach (w niektórych powiatach jeszcze później)⁹. Wśród nominowanych najliczniejszą grupę stanowili dotychczasowi starostowie – było ich 17, pracowników Namiestnictwa Galicyjskiego było 6 (zob. tabela nr 1). Ciałem „doradczym i kontrolującym” dla komisarza miała być jego rada przyboczna. Jej członków podzielić można na dwie grupy. Pierwsza to członkowie dotychczasowego Wydziału Powiatowego, drugą należało dopiero wyłonić (tzw. wybieralna część rady). Przyjęto, że druga grupa liczyć będzie w przypadku poszczególnych rad od 4 do 6 członków (wkrótce limit ten powiększono). Wprowadzone w listopadzie 1918 roku przez centralę PKL nowe zasady, na jakich opierać się miało zarządzanie powiatami, nieraz spotykały się z dość krytycznymi opiniami. Wątpliwości zgłaszały szczególnie niektóre Powiatowe Komitety Narodowe, czasem dotychczasowi starostowie. Najwięcej uwag wysuwano wobec kompetencji rad przybocznych komisarzy, zastrzeżenia pojawiały się często także wobec urzędu komisarza, a szczególnie sposobu jego obsadzania¹⁰.

Tabela nr 1. Komisarze powiatowi PKL.

Powiat	Imię i nazwisko komisarza ^a	Poprzednio pełniona funkcja lub wykonywany zawód
Biała	Kazimierz Chłapowski	starosta
Bochnia	Władysław Kiernik	adwokat
Brzesko	Władysław Chyliński	starosta
Brzozów	Roman Trzeciak	starosta
Chrzanów	Zygmunt Żuławski	sekretarz związków zawodowych
Dąbrowa Tarnowska	Włodzimierz Hendrich	starosta
Gorlice	Aleksander Strzelbicki	starosta
Grybów	Kazimierz Ramułt ¹¹	właściciel ziemski
Jarosław	Michał Rawski	starosta
Jasło	Stanisław Szymański	urzędnik
Kolbuszowa	Kazimierz Jaworczykowski	starosta
Kraków	Maciej Biesiadecki	radca Namiestnictwa
Krosno	Jan Kanty Jugendfein	adwokat
Lesko	Kazimierz Pohorecki	brak danych
Limanowa	Marian Sobolewski	sekretarz Namiestnictwa
Łańcut	Józef Jachowicz	rolnik (włościanin), poseł
Mielec	Stefan Różecki	starosta
Myślenice	Bolesław Kudelski	starosta
Nisko	Henryk Stary ¹²	geometra, wojskowy

⁹ Przejmowanie władzy przez PKL w niektórych rejonach napotykało na pewne przeszkody. Tak było szczególnie w powiecie tarnobrzeskim (częściowo także niżańskim), co bezpośrednio wiązało się z istnieniem tzw. Republiki Tarnobrzeszkiej.

¹⁰ CPFAU, PKL, f. 211, op. 1, spr. 60, k. 1; Z. Lasocki, *Wspomnienia*, s. 33, 107-108.

¹¹ W styczniu 1919 r. Ramułt został odwołany, a w jego miejsce wyznaczono czasowo pełniącego funkcję komisarza „urzędnika administracyjnego”. Lasocki, *Wspomnienia*, s. 57; Biblioteka Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk w Krakowie (Biblioteka PAU), Teki Zygmunta Lasockiego, sygn. 4179, k. 34.

Organizacja struktur władzy polskiej w Galicji (1918-1919)

	Stanisław Ćwikowski	nauczyciel gimnazjalny
Nowy Sącz	Kazimierz Waydowski Franciszek Piątkowski	starosta aplikant notarialny
Nowy Targ	Jan Bednarski	lekarz powiatowy
Oświęcim	Jan Dauksza	starosta
Pilzno	Henryk Stubenvoll	starosta
Podgórze	Stefan Grotowski	starosta
Przemyśl	Bolesław Heller ¹³	starosta
Przeworsk	Eustachy Romanowski	starosta
Ropczyce	Stefan Żelechowski	starosta
Rzeszów	Roman Krogulski	burmistrz, poseł
Sanok	Tadeusz Wrześniowski	sekretarz Namiestnictwa
Strzyżów	Piotr Więcek	koncypient adwokacki
Tarnobrzeg	Jan Bochniak Benedykt Łacki	brak danych koncypient adwokacki
Tarnów	Stanisław Porębski	sekretarz Namiestnictwa
Wadowice	Antoni Pogłódowski Tadeusz Moszyński	radca Namiestnictwa starosta
Wieliczka	Jan Baj ¹⁴ Adam Kroebl	koncypient adwokacki sekretarz Namiestnictwa
Żywiec	Ludwik Dobija	rolnik (włościanin), poseł

Uwagi: ^a W przypadku zmiany komisarza, podano również nazwisko jego następcy.

Źródło: CPHAU, PKL, f. 211, op. 1, spr. 246, k. 1; sygn. 399, k. 3; Z. Lasocki, *Wspomnienia*, s. 33, 107-108.

Zatrudnianie pracowników w PKL odbywało się na dość niejednorodnych zasadach. Mocno zróżnicowany był także system ich wynagradzania. Początkowo liczba urzędników zaangażowanych do pracy w poszczególnych wydziałach PKL była niewielka. W przypadku większości z tych struktur przydzielone do nich kadry należy uznać za niewystarczające. Przykładowo ulokowany w Krzysztoforach¹⁵ bardzo obciążony obowiązkami Wydział Administracyjny w pierwszych dniach funkcjonowania zatrudniał tylko trzech urzędników. Kierujący nim Zygmunt Lasocki charakteryzując początkowy okres działalności pisał m.in.: „Zasypany zostałem od razu wiadomościami o rozruchach. Przez dwa tygodnie otrzymywałem je nieustannie, telefonicznie i telegraficznie” (te kwestie były tylko małą częścią obowiązków wydziału). Stopniowo liczę pracowników wydziału zwiększano, ale i tak stan zatrud-

¹² W chwili powołania na komisarza był kapitanem w jednostce wojskowej stacjonującej w Nisku. Wkrótce (prawdopodobnie 10 listopada) został wybrany w Tarnobrzegu na funkcję burmistrza, którą przyjął (w Tarnobrzegu mieszkała jego rodzina).

¹³ Faktycznie był on starostą, w związku z pewną samodzielnością przemyskiej Polskiej Rady Narodowej, Komisja nie zdecydowała się na powołanie na tym terenie komisarza.

¹⁴ Nominację na komisarza w Wieliczce otrzymał w dniu 6 listopada, zrezygnował jednak i nie objął urzędu.

¹⁵ W gmachu Krzysztoforów swoją siedzibę miało Prezydium Komisji, także część wydziałów.

Marek Przeniosło

nienia nie odpowiadał potrzebom. W innym fragmencie swych wspomnień, dotyczącym późniejszego okresu, Lasocki pisze:

Urzędowanie w Krakowie było niezmiernie uciążliwym, z powodu zbyt szczupłego lokalu i zbyt małej liczby urzędników. W Wydziale Administracyjnym kilkunastu pracowników, którymi już podówczas dysponowałem¹⁶, z wielkim poświęceniem pełniło nader ciężką służbę¹⁷.

Posiadamy dość szczegółowe informacje na temat stanu zatrudnienia w większości wydziałów. W Wydziale Sprawiedliwości według danych z 8 grudnia zatrudnionych było 9 osób (nie licząc naczelnika wydziału i jego zastępcy). W Wydziale Komunikacyjnym w listopadzie 1918 roku poza jego szefem i dwoma zastępcami pracowało jeszcze pięć innych osób. Duże kadrowe wzmocnienie wydziału nastąpiło w grudniu i na początku stycznia. Przyjęto wówczas kilkunastu nowych pracowników. Bardzo liczny był Wydział Apropowizacyjny, w sumie w jego strukturach (łącznie z pracownikami pomocy biurowej, woźnymi, magazynierami) według danych z drugiej połowy stycznia 1919 roku pracowały 53 osoby (tylko w Oddziale Zbożowym – 25). W Wydziale Wojskowym pod koniec stycznia 1919 roku zatrudnionych było 6 osób, w tym jeden cywil i 5 wojskowych oficerów (cywilem był także naczelnik wydziału)¹⁸. W pozostałości aktowej PKL zachowało się zestawienie z wykazem zatrudnionych w 10 wydziałach (na 13), w dokumencie nie znajdujemy informacji o okresie, którego dotyczy, prawdopodobnie pochodzi on z drugiej połowy stycznia 1919 roku. Według tych danych Wydział Administracyjny zatrudniał 31 pracowników, Wydział Oświaty (5), Wydział Przemysłu, Rękodzieł i Handlu (12), Wydział Skarbu (11), Wydział Zdrowia i Opieki Społecznej (8), Wydział Kultury i Sztuki (5)¹⁹, Wydział Komunikacyjny (28), Wydział Rolnictwa (39), Wydział Sprawiedliwości (9), Wydział Wojskowy (7)²⁰.

W Biurze Prezydyalnym PKL, według danych z 23 grudnia, pracowało w sumie 17 osób. Nad całością czuwał naczelnik Biura dr Rudolf Sikorski. Wśród pozostałych zatrudnionych znajdowali się m.in.: Zbigniew Józefczyk (sekretarz prezydium), dr Kazimierz Krzyżanowski (sekretarz prezydium), Konrad Fangór (adiutant), doc. dr Jan Bystron (referent prasowy). Dysponujemy wykazami pracowników Biura Prezydyalnego także z kolejnych tygodni, porównując te składy z danymi z 17 grudnia zauważyć można, iż prowadzona polityka kadrowa cechowała się dość dużą płynnością personelu. Wspomnieć trzeba, że w siedzibie Prezydium w Krzysztoforach organizowano stały dyżur oficerski. W listopadzie i grudniu pełniło go w sumie

¹⁶ W okresie późniejszym liczba ta jeszcze bardziej się zwiększyła (zob. dalsza część tekstu).

¹⁷ Z. Lasocki, *Wspomnienia...*, s. 20, 47.

¹⁸ CPHAU, PKL, f. 211, op. 1, spr. 241, k. 1-6; spr. 362, k. 1-8; spr. 442, k. 1-2; spr. 430, k. 3-15; Archiwum Państwowe w Krakowie, Starostwo Grodzkie Krakowskie, sygn. 184, k. 1.

¹⁹ Wydział ten utworzono dopiero w styczniu 1919 r.

²⁰ CPHAU, PKL, f. 211, op. 1, spr. 241, k. 11-18.

Organizacja struktur władzy polskiej w Galicji (1918-1919)

siedem osób (dwóch poruczników, czterech podporuczników i chorąży). Formalnie nie były one jednak pracownikami PKL²¹.

Liczbę personelu administracyjnego zatrudnionego w terenie zilustrować można przykładem powiatu ropczyckiego. W chwili gdy swój urząd obejmował komisarz PKL (w połowie listopada 1918 r.) w miejscowym starostwie zatrudnionych było 11 osób (w tym starosta, inspektor szkolny, lekarz powiatowy i weterynarz powiatowy). Do liczby tej należałoby dodać dodatkowo dwóch pracowników kontraktowych: inspektora zbożowego i inspektora ziemniaczanego²². Personel zatrudniony przy tamtejszym Wydziale Powiatowym liczył 5 osób (sekretarz Rady, pracownik likwidatury, urzędnik techniczny zatrudniony w dziale drogowym, pomocnik kancelaryjny, woźny)²³. W przypadku powiatu tarnowskiego w tym samym okresie starostwo zatrudniało 26 osób (nie licząc pracowników pomocniczych wynagradzanych według stawek dziennych); tarnowska Rada Powiatowa liczyła 8 pracowników²⁴. Z kolei w Tarnobrzegu w miejscowym starostwie pracowało 16 osób, natomiast na liście pracowników Rady Powiatowej znajdujemy tylko 3 nazwiska²⁵. W przypadku starostwa wadowickiego, wiadomo że w połowie listopada pracowało w nim 12 osób, natomiast w Radzie Powiatowej – 10, a w powiecie myślenickim odpowiednio: 8 i 5 osób²⁶. Jednym z elementów, który wprowadził w sposób jedynie symboliczny, ale jednak mający spore znaczenie w procesie zrywania więzów z byłą monarchią austro-węgierską było przyjmowanie od urzędników (także żołnierzy, żandarmów) przysięgi na wierność władzom polskim. Do natychmiastowego odbierania przyrzeczenia służbowego od wszystkich podległych organów, komisarzy powiatowych PKL zobowiązano w wystawionych 6 listopada przeznaczonych dla nich aktach nominacyjnych. Takie samo przyrzeczenie złożyć miał też sam komisarz²⁷.

PKL w zasadzie nie miała większych problemów w znalezieniu odpowiedniej liczby urzędników. Pewne trudności w tym zakresie istniały wprawdzie początkowo, stopniowo jednak zdołano skompletować, jak się wydaje, dość kompetentną kadrę. Do pracy w Komisji ściągano głównie pracowników z istniejących różnych urzędów i instytucji galicyjskich, sięgano niejednokrotnie także po osoby zatrudnione w innych częściach byłej monarchii, w tym np. w Wiedniu. Urzędnicy – Polacy pracujący w instytucjach i urzędach wiedeńskich już 30 października na zorganizowanym zebraniu postanowili „ofiarować swoje usługi Wysokiemu Rządowi Polskiemu”, w dniu 1 listopada przesłali na adres Prezydium Rady Ministrów w War-

²¹ Tamże, spr. 244, k. 1, 5; spr. 241, k. 8-9.

²² W wykazie nie znajdujemy pracowników zajmujących się sprawami porządkowymi. Z pewnością osoby takie w starostwie musiały być zatrudnione.

²³ CPHAU, PKL, f. 211, op. 1, spr. 273, k. 1-3.

²⁴ Tamże, k. 5-10.

²⁵ Tamże, k. 28-30. Zob. uwaga zamieszczona w przypisie 22.

²⁶ Tamże, spr. 261, k. 1-6; spr. 268, k. 1-5. Informacje o liczbie pracowników starostw i rad w innych powiatach zob.: tamże, spr. 259, k. 4-23; spr. 268, k. 6-20; spr. 262, k. 1-26; spr. 266, k. 2-33.

²⁷ Tamże, spr. 247, k. 14-14v.

szawie memoriał w tej sprawie wraz z obszerną listą osób gotowych podjąć pracę „we wszystkich dzielnicach zjednoczonej Polski”. Listę tę wraz z dodatkowym piśmie 10 listopada przesłano także na ręce PKL, by i struktura krakowska mogła ewentualnie wykorzystać przydatne osoby. Na liście, urzędników pogrupowano w zależności od ich miejsca zatrudnienia, przykładowo w części dotyczącej Biura Ministra dla Galicji znalazło się 11 nazwisk (m.in. dr Kazimierz Bauda /kierownik Biura Ministra/, Edward Neuman /odpowiedzialny za sprawy gospodarcze/, Zbigniew Ślesiński /kierownik kancelarii/); również 11 nazwisk umieszczono w części z pracownikami Ministerstwa Spraw Wewnętrznych (m.in. Kazimierz Grabowski /referent do spraw politycznej administracji Galicji/, dr Adolf Rappe /sprawy administracyjne Galicji/, dr Bronisław Krzyżanowski /Redakcja Dziennika Ustaw Państwa/); z kolei w zestawieniu z pracownikami Ministerstwa Wyznań i Oświaty umieszczono 6 osób (m.in. Jan Kanty Piątek /sprawy szkół średnich/, prof. Władysław Gubrynowicz /sprawy szkół średnich/, dr Marian Biliński /sprawy budowy kościołów/). Wśród innych wiedeńskich struktur znajdujemy także chociażby: Ministerstwo Sprawiedliwości (9 nazwisk), Ministerstwo Skarbu (42), Ministerstwo Handlu (10), Ministerstwo Opieki Społecznej (6), Ministerstwo Spraw Zewnętrznych (6), Trybunał Administracyjny (8), Najwyższy Trybunał Sądowy i Kasacyjny oraz Generalną Prokuratorię (28)²⁸. Do PKL docierały liczne prośby od pojedynczych osób zwracających się o pomoc w znalezieniu odpowiedniego zatrudnienia, struktury Komisji w pewnym zakresie mogły więc korzystać i z tego typu ofert. Wśród podań znajdowały się i takie, które pochodziły np. z Królestwa Polskiego z terenu byłej okupacji austriackiej, nieraz z obszarów dość dalekich, zachowała się chociażby korespondencja w sprawie „przyjęcia do służby w Polsce” dotychczasowego starosty powiatowego w Sarajewie Michała Leona Policzki²⁹.

Jeżeli w przypadku pracowników zatrudnianych w biurach przy prezydium PKL i w ramach poszczególnych wydziałów istniała konieczność powiększania ich liczby (szybki wzrost tych struktur obserwujemy szczególnie w grudniu), to na szczeblu administracji powiatowej zalecano kroki prowadzące do zmniejszenia liczby zatrudnionych. Po połączeniu personelu starostw z personelem rad powiatowych redukcja etatów faktycznie była możliwa. Na konieczność podjęcia takich działań zwracano uwagę komisarzom powiatowym już w dekrecie z 6 listopada nominującym ich na nowe stanowisko. Komisarzom wprost napisano, że „ze względu na stan skarbu polskiego zaprowadzenie większych oszczędności jest konieczne”³⁰. Brak na ten temat całościowych danych, wiadomo jednak, że do zwolnień w niektórych powiatach rzeczywiście doszło. Poza tendencją do ograniczania liczby zatrudnionych w strukturach terenowych, zdarzały się jednak i przypadki odwrotne. W niektórych powiatach narzekano nie na zbyt małą liczbę urzędników, ale na ich słabą operatyw-

²⁸ Tamże, spr. 8, k. 1-30.

²⁹ Tamże, spr. 285, k. 40-41.

³⁰ Tamże, spr. 399, k. 2v.

Organizacja struktur władzy polskiej w Galicji (1918-1919)

ność, czy niewielkie doświadczenie. Nieraz to sama centrala PKL powodowała osłabienie kadr powiatowych. Pewną liczbę urzędników, i to jak się łatwo domyślić, tych najbardziej doświadczonych, ściągnięto do pracy w poszczególnych wydziałach. Decyzją centrali siły fachowe były nieraz także przemieszczane z powiatu do powiatu.

Próby organizowania się społeczeństwa polskiego obserwować można było także na terenie Galicji Wschodniej. Już 1 listopada 1918 r. w dzielnicach Lwowa przejmowanych przez wojska ukraińskie powstał Polski Komitet Narodowy (PKN). W kolejnych dniach struktura ta pełniła rolę reprezentacji społeczeństwa polskiego w części miasta kontrolowanej przez stronę ukraińską. W skład Komitetu weszli członkowie Prezydium miasta Lwowa Władysław Stesłowicz, Marceli Chlamtacz, Józef Neumann i Filip Schleicher (od początku 1918 r. pierwszy z nich był komisarzem miasta, pozostali trzej jego zastępcami), także m.in. Ernest Adam, Tadeusz Cieński, Szczepan Mikołajski, Tadeusz Pilat, Henryk Sawczyński i Leonard Stahl. Na czele PKN stanął Tadeusz Cieński, jego zastępcą został Ernest Adam. Po przejściu Cieńskiego do „polskiej” części Lwowa, jego obowiązki przejął Adam³¹. Komitet był tolerowany przez władze ukraińskie (urzędował w gmachu Izby Handlowo-Przemysłowej). Warto wspomnieć, że w pierwszych dniach listopada doszło do wyłonienia ukraińsko-polskiego Komitetu Bezpieczeństwa. Powołany on został „w celu utrzymania spokoju, porządku i bezpieczeństwa publicznego oraz zapewnienia aprowizacji miasta”. Stronę polską w Komitecie reprezentowali Władysław Stesłowicz, Stanisław Dąbbski, Ernest Adam, Filip Schleicher, Antoni Jurasz i Leonard Stahl³². Natomiast w części Lwowa kontrolowanej przez Polaków, 7 listopada (być może już 6 listopada) 1918 r. powstał Komitet Bezpieczeństwa i Ochrony Dobra Publicznego. W jego skład weszli Marceli Chlamtacz (pełnił funkcję przewodniczącego), Stanisław Bądryński (zajmował się sprawami sanitarnymi), Artur Hausner (bezpieczeństwo publiczne), Adam Kuryłowicz (aprowizacja), Franciszek Stefczyk (finanse), Tadeusz Cieński i Emil Hingler. Komitet starał się zarządzać terenami miasta kontrolowanymi przez siły polskie, utrzymywał także stały kontakt z PKN³³.

W polskie ręce cały Lwów przeszedł 22 listopada i prawdopodobnie jeszcze tego dnia zapadła decyzja o utworzeniu Tymczasowego Komitetu Rządzącego (TKR). Formalnie stało się to dopiero następnego dnia³⁴. Komitet liczył 20 osób, w jego skład w dużej części weszły osoby znane już wcześniej we Lwowie, zwykle tak-

³¹ J. Białynia Chołodecki, *Lwów w listopadzie roku 1918*, Lwów 1919, s. 12; W. Stesłowicz, *Relacja z czasu walk listopadowych o Lwów*, [Lwów 1936], s. 28-32.

³² L. Mroczyńska, *Spór o Galicję Wschodnią 1914-1923*, Kraków 1998, s. 116-117; „Kurier Lwowski” nr 511 z 4 XI 1918, s. 1.

³³ J. Białynia Chołodecki, *Lwów w listopadzie*, s. 19-20.

³⁴ TKR wydał odezwę do mieszkańców Lwowa, która datowana jest na 22 listopada (zobacz: „Pobudka” nr 18 z 23 XI 1918, s. 1). Prawdopodobnie powstała ona dopiero 23 listopada (być może wstępnie zredagowano ją jednak już dzień wcześniej). Pierwszy zachowany protokół z posiedzeń TKR w nagłówku nosi datę: 23 listopada 1918, godzina 10-ta rano. Zobacz: CPHAU, TKR, f. 213, op. 1, spr. 3, k. 5.

Marek Przeniosło

że zasłużone w czasie walk. Znaleźli się w nim: Ernest Adam, Marcei Chlamtacz, Edward Dubanowicz, Adam Głazewski, Stanisław Głabiński (pod koniec listopada na jego miejsce wszedł Konrad Próchnicki), Artur Hausner, Adam Kuryłowicz, Bronisław Laskownicki, Henryk Loewenherz, Szczepan Mikołajski, Józef Neumann, Julian Obirek, Franciszek Oziębły, Filip Schleicher, Aleksander Skarbek, Leonard Stahl, Franciszek Stefczyk, Władysław Stesłowicz, Jan Szczyrek i Kazimierz Świtalski³⁵. Członkowie TKR reprezentowali różne nurty polityczne³⁶. Najsilniejszą pozycję mieli politycy związani z obozem narodowym (wśród nich można wymienić Franciszka Oziębłego, Aleksandra Skarbka i Leonarda Stahla) i przedstawiciele PPSD (m.in. Adam Kuryłowicz, Julian Obirek i Jan Szczyrek). Swoich reprezentantów w Komitecie posiadały także PSL Piast, Polskie Stronnictwo Demokratyczne, Zjednoczenie Narodowe i Polskie Stronnictwo Postępowe.

Instancją kierowniczą w TKR było prezydium wyłonione 23 listopada. W skład tej struktury weszli: Ernest Adam, Edward Dubanowicz, Artur Hausner i Władysław Stesłowicz. Zgodnie z ustaleniami, poszczególni członkowie prezydium mieli kolejno pełnić funkcję przewodniczącego zmieniając się co tydzień. Na posiedzeniu TKR 23 listopada postanowiono wysłać do Warszawy specjalną delegację, która miała przekazać rządowi notę „z zawiadomieniem o objęciu przez Komitet czynności w charakterze tymczasowego organu zastępczego tego rządu, aż do dalszych jego poleceń”³⁷.

Po otrzymaniu wiadomości o wyparciu ze Lwowa wojsk ukraińskich, już 23 listopada PKL wysłała do oswobodzonego miasta kierującego Wydziałem Administracyjnym Zygmunta Lasockiego w celu zorganizowania na miejscu władzy cywilnej. Jak stwierdza w swych wspomnieniach Lasocki, przejęcie przez niego władzy we Lwowie było jednak niewskazane, a bez zgody TKR niewykonalne. Szef Wydziału Administracyjnego porozumiał się tylko co do współdziałania PKL z TKR. Zadanie to z pewnością ułatwił fakt, że członkiem Komitetu lwowskiego był wcześniej mocno zaangażowany w prace PKL Aleksander Skarbek (formalnie w skład Komisji wchodził również Władysław Stesłowicz), także dotychczasowe ścisłe kontakty partyjne pomiędzy poszczególnymi członkami obu struktur. Według Lasockiego członkowie TKR w zasadzie nie negowali władzy PKL nad całą Galicją, siebie uważając tylko za tymczasowy organ wykonawczy, powstały z konieczności wobec braku we Lwowie innej władzy³⁸.

Do kierowania poszczególnymi sferami życia gospodarczego i społecznego TKR (podobnie jak PKL) powołał 12 wydziałów. Wśród nich znalazły się: Wydział Skarbu (referent Stanisław Głabiński), Administracyjny (Aleksander Skarbek), Ko-

³⁵ „Gazeta Lwowska” nr 252 z 24 XI 1918, s. 1.

³⁶ Wchodzący w skład TKR Kazimierz Świtalski oficjalnie reprezentujący Polską Organizację Wojskową, faktycznie był przedstawicielem i informatorem Tymczasowego Naczelnika Państwa Józefa Piłsudskiego.

³⁷ CPHAU, TKR, f. 213, op. 1, spr. 3, k. 5-5v; „Gazeta Lwowska” nr 253 z 26 XI 1918, s. 1.

³⁸ Z. Lasocki, *Wspomnienia*, s. 38; „Wiek Nowy” nr 5251 z 27 XI 1918, s. 2.

Organizacja struktur władzy polskiej w Galicji (1918-1919)

munikacji /Kolei i Dróg/ (Artur Hausner), Wojskowy (Edward Dubanowicz), Poczty i Telegrafów (Bronisław Laskownicki), Apropowizacji (Adam Kuryłowicz), Szkolnictwa (Marceli Chlamtacz), Sprawiedliwości /Sądownictwa/ (Henryk Loewenherz), Odbudowy Kraju i Odszkodowań (Adam Głażewski), Przemysłu i Handlu (Władysław Stesłowicz), Górnictwa (nie został obsadzony)³⁹, Ochrony Społecznej i Spraw Sanitarnych (Julian Obirek)⁴⁰. Wszyscy kierujący wydziałami, także ich zastępcy, byli jednocześnie członkami TKR. Pod tym względem sytuacja wyglądała nieco inaczej w PKL. Wprawdzie szefami wydziałów byli w większości członkowie PKL, ale już w przypadku zastępców szefów przewagę miały osoby spoza tego kręgu. Formalnie teren działania TKR nie został określony. Było to niemożliwe ze względu na ciągle zmieniającą się linię walk polsko-ukraińskich. Realna władza Komitetu w okresie jego istnienia praktycznie nie wykraczała jednak poza Lwów i okoliczne miejscowości. Oczywiście pośrednie możliwości oddziaływania były większe i sam fakt funkcjonowania we Lwowie TKR nie pozostawał bez wpływu na środowiska polskie także na obszarach kontrolowanych przez wojska ukraińskie⁴¹.

Zgodnie z intencjami Józefa Piłsudskiego, po wyparciu wojsk ukraińskich, na terenie Galicji Wschodniej władzę czasowo powinna była przejąć administracja wojskowa. Kompetencje władz cywilnych miały zostać ograniczone tylko do czynności pomocniczych. Utworzenie TKR i szukanie przez niego porozumienia z PKL realizację tych planów znacznie utrudniało. Było także zapowiedzią, że politycy galicyjscy, w tym szczególnie narodowi demokraci, nie zamierzają rezygnować z uczestniczenia w rozstrzygnięciach dotyczących tego obszaru⁴².

Lwowski TKR zmierzyć się musiał z problemami różnorodnej natury. W najbliższych okolicach miasta wciąż toczyły się walki polsko-ukraińskie⁴³. W samym Lwowie brakowało żywności, istniały spore kłopoty z zapewnieniem odpowiednich warunków sanitarnych i zdrowotnych. Podobnie jak w przypadku Galicji Zachodniej również tu dużym problemem był silny wzrost bandytyzmu. W pewnym stopniu z kwestią tą wiąże się sprawa ekscesów antyżydowskich. Tak jak już wspomniano można je było wówczas obserwować zarówno w Galicji Wschodniej jak i Zachodniej, jednak to właśnie na terenie Lwowa doszło do największych zaburzeń antysemitycznych. Wystąpiły one bezpośrednio po wyparciu z miasta wojsk ukraińskich 22 i 23 listopada.

³⁹ Pod koniec listopada kwestie, które miały podlegać Wydziałowi Górnictwa, czasowo przydzielono Wydziałowi Przemysłu i Handlu.

⁴⁰ „Gazeta Lwowska” nr 256 z 29 XI 1918, s. 1; nr 253 z 26 XI 1918, s. 1.

⁴¹ Świadczy o tym chociażby sprawozdanie Polskiej Organizacji Narodowej w Tarnopolu z 27 grudnia 1918 r., zob. CPHAU, PKL, f. 211, op. 1, spr. 75, k. 43-59.

⁴² M. Klimecki, *Polsko-ukraińska wojna o Lwów i Galicję Wschodnią*, Warszawa 2000, s. 144.

⁴³ Jedną z pierwszych decyzji TKR było rozporządzenie o wprowadzeniu obowiązkowej służby wojskowej dla mężczyzn narodowości polskiej z roczników 1883-1901. „Gazeta Lwowska” nr 256 z 29 XI 1918, s. 1.

Członkowie TKR co kilka dni zbierali się na posiedzeniach, podejmowane decyzje dotyczyły różnorodnych kwestii. Większość rozpatrywanych spraw wynikała z konieczności rozwiązywania bieżących problemów przed jakimi stawali w ówczesnych trudnych warunkach mieszkańcy Lwowa i regionu lwowskiego. Niektóre dotyczyły zagadnień o charakterze bardziej strategicznym, np. sprawy uczestnictwa przedstawiciela TKR w pertraktacjach polsko-ukraińskich czy przyspieszenia przyjazdu w rejon walk wojsk generała Józefa Hallera. W tej ostatniej sprawie w styczniu 1919 r. ze specjalną misją do Paryża wyjechało dwóch członków TKR: Ernest Adam i Edward Dubanowicz⁴⁴.

TKR była strukturą, która w trudnych warunkach zdołała zrealizować swoje podstawowe cele, to znaczy zapewnić w miarę możliwości sprawne administrowanie miastem i jego najbliższymi okolicami. Działania podejmowane przez Komitet miały duże znaczenie także z innych względów. Istnienie TKR było sygnałem świadczącym o aspiracjach społeczeństwa polskiego co do przynależności państwowej nie tylko Lwowa, ale i całej Galicji Wschodniej. Członkowie Komitetu, mimo że reprezentowali różne środowiska polityczne, potrafili efektywnie ze sobą współpracować. Niewątpliwie świadczyło to o ich dużej dojrzałości politycznej, także umiejętności podporządkowania własnych ambicji i interesów swoich ugrupowań celom wyższym. Członek Komitetu Stanisław Głębiński, komentując sposób pracy prezydium pisał w swoich wspomnieniach: „Był to piękny przykład zgodnego współdziałania stronnictw w imię dobra Ojczyzny”⁴⁵.

Zarówno PKL jak i TKR były zwolennikami szybkiego połączenia obu struktur. Już pod koniec listopada 1918 r. rozpoczęły się pertraktacje w tej sprawie. Pewnym problemem było ustalenie siedziby ciała, powstanie którego planowano. Członkowie TKR byli za Lwowem, członkowie PKL raczej za Krakowem wskazując na trudności w rządzeniu Galicją Zachodnią wobec ciągłej groźby odcięcia Lwowa przez wojska ukraińskie. Ostatecznie zdecydowano, że część wydziałów zostanie czasowo w Krakowie, część miano przenieść do Lwowa. W grudniu 1918 r. PKL i TKR opracowały wspólny projekt zasad funkcjonowania nowej struktury⁴⁶ i przesłały do zatwierdzenia rządowi warszawskiemu. Ten przedłożony projekt częściowo zmienił i ostatecznie zatwierdził rozporządzeniem z 10 stycznia 1919 r. jako statut Komisji Rządzącej dla Galicji i Śląska Cieszyńskiego oraz Górnej Orawy i Spiszu. Statut zakładał, że w skład Komisji wejdzie 48 członków „delegowanych na podstawie porozumienia stronnictw”. Miała to być więc struktura zdecydowanie bardziej liczna niż dotychczasowe PKL czy TKR. Zadaniem KR oprócz „załatwiania spraw bieżących”, było „przygotowywanie w porozumieniu z rządem jak najszybszego zupełnego zespolenia byłego zaboru austriackiego z resztą ziem polskich”. Z jej kompetencji wyłączono politykę zagraniczną, także sprawy administracji wojsko-

⁴⁴ CPHAU, Komisja Rządząca (KR), f. 212, op. 1, spr. 52, k. 8-9.

⁴⁵ S. Głębiński, *Wspomnienia polityczne*, cz. 1, Pełplin 1939, s. 398.

⁴⁶ Pełny tekst ówczesnych porozumień zob.: CPHAU, PKL, f. 211, op. 1, spr. 30, k. 4-9.

Organizacja struktur władzy polskiej w Galicji (1918-1919)

wej⁴⁷. W artykule 8 statutu zaznaczono, że siedzibą Komisji będzie Lwów⁴⁸. Ukonstytuowanie się KR nastąpiło w dniu 28 stycznia (a więc dopiero po wyborach parlamentarnych) w budynku Namiestnictwa Galicyjskiego. Równocześnie formalnie rozwiązały się wówczas PKL i TKR.

PKL i TKR – dwa tymczasowe ośrodki władzy polskiej w Galicji niewątpliwie spełniły swe zadania. Ich utworzenie pozwoliło na w miarę płynne przejście ze „starej” do „nowej” rzeczywistości. Ogrom problemów, przed jakimi stała wówczas Galicja, sprawił, że oba ośrodki władzy z konieczności upodobniły się faktycznie do prowizorycznych rządów. Do realizacji zadań bieżących w różnych sferach powołano wydziały, które uznać można za odpowiedniki ministerstw. Osoby przydzielone do każdego z nich, w dostępnej dla siebie skali, często z dużym poświęceniem, starały się sprostać stojącym przed nimi wyzwaniom. Oczywiście nie uniknięto pewnych błędów, niektóre osoby z kierownictwa poszczególnych wydziałów, a także tych stojących na czele struktur powiatowych (struktury takie tworzyła PKL) nie w pełni się sprawdziły. Zdarzały się błędne decyzje, nie zawsze dostrzegano skalę zagrożeń, nieraz brakowało szerszego spojrzenia na problem, odważniejszych decyzji, konsekwencji w działaniu⁴⁹. Niezależnie od głosów krytyki, jakie wówczas i później pojawiły się pod adresem tymczasowych ośrodków władzy polskiej w Galicji (dotyczyły one jednak zwykle bardziej kwestii koncepcji funkcjonowania omawianych ośrodków, niż ich działalności bieżącej)⁵⁰, trzeba stwierdzić, że tworzący je politycy generalnie potrafili wywiązać się z nałożonych na nich zadań. Niewątpliwie pomagało tu wcześniejsze doświadczenie w różnego rodzaju instytucjach i organizacjach (politycznych, samorządowych, gospodarczych). Kompetencje niektórych osób zostały zresztą wkrótce zauważone i docenione, co przejawiało się w powierzaniu im odpowiedzialnych funkcji w strukturach już nie tylko galicyjskich, ale także ogólnopolskich. Przykładem może być przewodniczący PKL Wincenty Witos, który w latach dwudziestych trzykrotnie obejmował urząd premiera. Premierami byli także członek PKL i szef jej Wydziału Aprowizacji Jędrzej Moraczewski oraz członek TKR Kazimierz Świtalski. Niektórym członkom PKL i TKR w okresie międzywojennym powierzano funkcję ministrów, wielu było parlamentarzystami. Wnieśli oni do życia politycznego II Rzeczypospolitej pewien charakterystyczny rodzaj uprawiania polityki, wynikający ze specyfiki i odmienności historycznej Galicji.

⁴⁷ W pewnym stopniu sprawy te zarezerwowane były dla władz warszawskich także już w przypadku PKL i TKR.

⁴⁸ Dziennik Praw Państwa Polskiego, nr 7 z 18 I 1919, s. 41-42.

⁴⁹ Niektóre decyzje PKL i TKR mimo, że niewątpliwie przyczyniłyby się do poprawy sytuacji na terenach zarządzanych przez obie struktury, pozostały faktycznie jedynie decyzjami na papierze. Oczywiście nie zawsze musiało to wynikać z braku konsekwencji w działaniu, nieraz głównie z niewystarczających możliwości wyegzekwowania realizacji poszczególnych postanowień.

⁵⁰ Krytyczni wobec PKL byli konserwatyści (w dużym stopniu wynikało to ze zmarginalizowania znaczenia konserwatystów przy tworzeniu Komisji). Pewne zastrzeżenia wobec PKL wysuwał także np. Józef Piłsudski.

Резюме

Организация структур польской власти в Галиции в начале независимости (1918-1919).

Автор убеждает, что Польская Комиссия по Ликвидации и Временный Руководящий Комитет – временные единицы польской власти в Галиции во время обретения независимости – выполнили свою задачу. Их учреждение позволило на свободный переход от „старой” к „новой” действительности. Огромное количество проблем, перед лицом которых стояла тогда Галиция, привело к тому, что оба центра власти в силу необходимости уподобились провизорным правительством. В реализации текущих задач в разных сферах учреждены были отделы, которые можно признать эквивалентами министерств. Создающие их политики сумели справиться с порученными им задачами. Несмотря на то, что они представляли разные политические среды, сумели эффективно сотрудничать с собой, что свидетельствовало о их политической зрелости и о умении подчинить личные амбиции и интересы своих группировок высшим целям.